
İKTİSAD İTİKADDIR: ÇAĞDAŞ EKONOMİNİN METAFİZİK KRİTİĞİNE GİRİŞ

İlhami GÜLER Ankara Üniversitesi*

"Nereye gidiyorsunuz?"

Kur'an 81/26

Giriş

Seksenli-doksanlı yıllarda beraber iştirak ettiğimiz panellerde Fazlurrahman'ı ve görüşlerini benimsediğim için beni İslam'ı modernleştirmekle-dünyevileştirmekle suçlayan eski İslamcı (S. Kutup hayranı), akademisyen ve entelektüel bir arkadaşıla geçenlerde karşılaştık. AKP hükümetinin ABD ile ilişkisi ve Obama'nın TBMM'de yaptığı konuşmayı değerlendirirken Obama'nın konuşmasını beğendiğini söyleyerek ABD karşıtlığının a-politik bir tutum olduğunu söyledi. Siyaseti, kendi gücünü ve karşı tarafın gücünü doğru tartarak "kârı maksimize etme" olarak tanımladı. S. Kutub, ABD dönüşünde yazdığı "Yoldaki İşaretler"de ABD yaşam tarzını politik bir şuurla "Modern Cahiliye" olarak niteliyorken, bu arkadaşın altı ay ABD'de kaldıktan sonra ABD'nin süper güç olmasından dolayı ayrı bir 'hukuka' sahip olması gerektiğini söylemesi, ABD karşıtlığını "a-politiklik" olarak nitelemesi ve siyaseti "kârı maksimize etmek" olarak tanımlaması, egemenliği altında bulunduğumuz Duyumcul/Kahraman kültürün Ekonomi-politiği olan Liberal-Kapitalizmin gezegen düzleminde ve bu arada ülkemizde kavuştuğu nüfuzu, genelliği ve "normalleşme"yi gözler önüne koymaktadır. Liberal Kapitalizm, şu anda tabiri caiz ise köpeksiz köyde değneksiz gezmektedir. Kendini "Tarihin Sonu" olarak lanse etmektedir. Siyaseti ekonomiye

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

indirgediği için uluslar-arası politika, uluslar-arası şirketlerin "aktif-pasiv" ve "win-win = kazan-kazan" diline dönüşmüş durumdadır. Sahiden nasıl bir dünyada yaşamaktayız? Olan, olması gereken midir? Zuhurunun şiddetinden özünü gizleyen bu "Pazar Tektanrıcılığı"nın özü nedir? Nasıl bir metafiziğe (itikada) sahiptir? Bu yazıda İslam imanı (Dünya görüşü) açısından bu soruları irdelemeye çalışacağım. Ekonominin tiranlığına rağmen, siyasetin önemini ve önceliğini vurgulayarak İslami siyasete (İslamcılığa) alan açmaya çalışacağım. Ne "paha"sına olursa olsun "iş"birliğinin, onurlu "siyaset" in olmaz ise olmazı olmadığını, çoğunlukla direnişin, işi yokuşa sürmenin('akabe), kaybetmenin, zararın... bunun bir parçası olduğunu iddia edeceğim.

1.16. Yüzyıldan Sonraki Avrupa Kültürünün Total Karakteri

Modernitenin yükselişiyle birlikte tabiat bilimleri felsefeden kopup bağımsızlaşırken, Sosyal Bilimler de Teolojinin yerini aldı. Toplumsal yaşamın merkezini oluşturan ve toplumların kültür yapılarının ifadesi olan ekonomi, hukuk ve siyaset, pozitvizmin yükselmesiyle kendilerini "normatif" ön-ekine rağmen, birer "Bilim" olara lanse ettiler. Felsefe yapma tarzı da dâhil olmak üzere, Batı toplumlarının kurumlaşmış bütün kültür alanlarının (ekonomi, hukuk, siyaset, sanat, din vs.) bağlı olduğu üst-sistemin, ruhun, prototipin, paradigmanın, başat (temel) önermelerin-öncüllerin genel karakterini, kökünü tanımadan bu ağacın gövdesi(ideolojisi), dalları(farklılaşmaları), yaprakları(inceltmeleri) veya meyveleri(kurumları) üzerine konuşmak anlamsız olacaktır. Bundan dolayı, Kıta Avrupası'nda 16. yüzyıldan itibaren gelişen, çiçeklenen ve adına Rönesans, Reform, Aydınlanma, Modernizm, Sekülerizm, Batı Uygarlığı vs. denen gövdeyi iki tarih felsefecisi, biri epistemolojik kalıpları, diğeri de insan ve dünya algısı açısından tanımlamışlardır. Sorokin'in 'üst-sistem' dediği, paradigma, kültür prototipi veya ruh tasnifine mesned teşkil eden epistemolojik karakterli soru şudur: "Doğru, nihaî hakikat değerlerinin niteliği nedir?" İnsanlık, bu soruya başlıca üç türlü cevap vermiştir: a. Duyumsal: Bilgi vasıtaları akıl ve beş duyu, nihai gerçek ise fiziksel varlık. b. Düşünsel: Bilgi vasıtaları akıl, beş duyu ve vahiy; nihai hakikat ise Tanrı, Brahma ve diğer sinonimleri. c. Sezgisel: Bilgi vasıtası sezgi, nihai hakikat ise Kutsal Hiçlik, Tao, Nirvana, Çok Katlı Sonsuzluk, Vahdet-Vücut . Duyumsal demek, duyuların(beş duyu) ötesinde duyumsal olmayan herhangi bir gerçeklik/hakikat ve değer tanımayan bakış açısı, dünya görüşü demektir. Duyumsal üst sistem, duyumcul yönü ağır basan kişiler ve grupların, yaşam yollarının ve toplumsal kurumların yanı sıra; duyumcul bilim, felsefe, din, güzel sanatlar,

ahlak, hukuk, iktisad ve siyasetten meydana gelir. Son dört yüzyıldır Avrupa kültürünün bütün alanlarında doğru ve nihaî hakikatin "duyumcul" olduğunu iddia eden önermeler işlenmiştir. Din ve Teolojinin (Düşünsel Prototip) nüfuz ve itibarları azalmıştır. Bilim, onların yerini almıştır. Materyalizm, amprizm, kuşkuculuk ve pragmatizm gibi duyumcul felsefeler, duyumcul edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık ve tiyatro bunların ortaçağlardaki dinsel versiyonların yerini almıştır.¹

Kültür, prototip, ruh, paradigma veya üst-sistemleri insanın varlık ve özellikle "dünya" karşısında aldığı tutuma göre dördü (Uyumlu, Kahraman, Zahit ve Mesihçi) olarak tasnifini yapan Walter Schubart, Sorokin'in "Duyumsal" olarak nitelediği Batı'nın son dört yüzyıldır geliştirdiği prototipi/üst-sistemi "Kahraman" olarak niteler. Schubart, Kahraman prototipinin genel özelliklerini şöyle niteler: "Bu kültür-zihniyeti ve insanı dünyayı örgütçü çabasıyla düzene sokması gereken bir kargaşa diye görür. Dünyayla barışçıl olarak geçinmez, varolan biçimi altında ona karşı çıkar. Benlik-güvenciyle, gururuyla ve erk(güç) tutkusuyla doludur. Dünyaya bir köleye bekar gibi bakar; ona efendilik etmek (egemen olmak) ve onu kendi planlarına göre kalıplamak ister... Bu insan gözlerini yukarıya kaldırıp gökyüzüne (Tanrı) saygıyla bakmaz; tersine, erk tutkusu ve gururla dolu olduğu için aşağıya doğru düşman ve kıskanç gözlerle yeryüzüne bakar. Tanrıdan gitgide daha çok uzaklaşır ve deneysel şeylerin dünyasına daha çok gömülür. Laikleşme onun kaderidir; Kahramanlık, onun yaşam duygusu, tragedyaya da amacı ve sonucudur. Roma, gücünün doruğunda kendini böyle hissetmişti... Son dört yüzyılın prometheusçu Batı kültürü ve insanı bu prototipin iyi bir örneğidir.² Dolayısıyla, bugün artık Avrupa coğrafyasından çıkıp bütün dünyayı etkisi altına almış(küreselleşmiş) bu kültürün ekonomik hegemonyasını anlamak istiyorsak, öncelikle bu hakim metafizik arkaplanı hatırdan tutmamız gerekir.

2. Liberal-Kapitalizm'in Metafiziği veya "Ekonomi Bilimi"

Ekonomi bilgisi, genel olarak siyaset ve hukuk gibi "norm"atif bilimlerin kategorisinde, bir yanı sıra insan tabiatının/psikolojisinin öndeyilenebilir, tahmin edilebilir, stabil özelliklerine dayandığı gibi; diğer yanı sıra da, insanın genel olarak hayata, dünyaya, insana, mala, mal biriktirmeye, tüketmeye, nasıl baktığına, yani dünya görüşüne sıkı sıkıya bağlıdır. Dolayısıyla "Ekonomi", bilgi olduğu kadar, aynı zamanda de-

¹ Sorokin, P. Alexandrovic. *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*, çev.: M. Tunçay, Ankara 1972, s. 174-175

² Sorokin, a.g.e., s. 117

ger/inanç temellidir. Bu yanıyla da insanın, hayatın, dünyanın nihaî anlamı/hakikati/değeri/amacı nedir sorusuna verdiğimiz metafizik/felsefi/dini/teolojik cevaplara sıkı sıkıya bağlıdır. Ekonominin öndeyilenebilir bilgisi, insanın hayatını sürdürmesi için itildiği temel ihtiyaçlara olan bağlılığı ile beraber, hayattan haz/zevk alma içgüdüsüne ve bunu temin eden emtiayı (gayrimenkul, para, altın vs.) biriktirme(mülk) ve harcama(tüketim) arzusuna dayanırken; metafizik yanı, felsefi öğretilerin, ahlakın ve dinlerin bu içgüdülere, arzulara getirebileceği sınırlara veya sınırsızlıklara tekabül eder. Bu bağlamda, ortaçağların dinî/teolojik sınırları ile modern liberal kapitalizmin sınırları doğal olarak birbirinden farklıdır. Liberal-kapitalizmi kendi kılan şey, çoğu zaman iddia edildiği gibi insanlığın tarihi tecrübesiyle biriktirmiş olduğu kurumlara (piyasa, özel mülkiyet, para, aile, devlet, vs.) sahip çıkması değil; bunlara ilişkin yeni metafizik (seküler/duyumcul) bir bakış açısıdır; yeni bir mesafe bilincidir. Örneğin Garaudy, "Pazar/piyasa" algısının, pre-modern dönemden modern kapitalist döneme geçişle birlikte değiştiğini vurgular. Ortaçağda Pazar "bir iletişim ve değiş-tokuş vasıtası olma işlevini sürdürür. Hayatın nihaî gayeleri paranın dışında belirlenir. Bu gayeleri belirleyen ise, sosyal hiyerarşiler, örtülü ve aşikâr ahlaki değerler, ne kökenleri ne de temelleri bakımından parayı esas almayan dinlerdir." Modern dönemde ise, "Pazar; toplumsal, bireysel veya ulusal ilişkilerin tek düzenleyicisi, iktidarın ve hiyerarşilerin tek kaynağı haline geldiği zaman bir 'din' şekline dönüşür."³ Liberal teorinin bireyin devlet ve toplum kategorileri içinde eritilmesine karşı çıkışını ve onu bu totalitelerden özgürleştirme çabalarını onaylasak da, sorun temelde politik prosüdür sorunu değil, temel sorun,paradigma, Garaudy'nin deyimi ile "din"sorunu. Ünlü kapitalist düşünür Ayn Rand, kapitalizmin "Duyumcul" paradigmayla ilişkisini, İnsan Haklarını temellendirirken-adını koymadan- gayet açık olarak şöyle ortaya koyar: "Her politik sistem bir ahlak sistemine dayanır. İnsanlık tarihinin egemen ahlakı, bireyi yüksek bir mistik [Tanrı] veya sosyal otoriteye tabi kılan alturist(özgeci)-kollektivist doktrinin çeşitli versiyonlarıdır... İnsanlık tarihinde ilk olarak Birleşik Devletler (ABD), insan hayatının bir hak olarak insanın kendisine ait olduğunu (yani bir ahlaki ilke olarak ve insanın tabiatı gereği) bir hakkın bir bireyin mülkiyeti olduğunu, toplumun kendi başına hiçbir hakka sahip olmadığını ...savundu. Bir 'hak' kavramı sadece davranış ile ilgilidir... Yaşam hakkı tüm hakların kaynağıdır ve mülkiyet hakkı bu hakların tek uygulamasıdır... Hakların kaynağı insanın doğasıdır... İnsan haklarının kaynağı ilahi kanun veya yasama kanunları

³ Garaudy, Roger. *Çöküşün Öncüsü ABD*, çev.: L. Aydın, İstanbul 1997, s. 32

değil; fakat kimlik kanunudur. A, A'dır ve insan insandır."⁴ Bu bakış açısı, duyumcul paradigmanın kaynağı olan eski Yunan'daki sofistlerin bakış açısı olan "İnsan her şeyin ölçüsüdür" anlayışına dayanır. Aydınlanma filozofu Kant, aynı ilkeyi ahlak felsefesinin önemli bir unsuru yapmıştır. İnsanın "kendisi-için" olduğu, insan haklarının temeli olarak konulunca, bütün bir politik ve ekonomik sistem bu metafizik ilke üzerine kurulmuş oluyor. Ahlakın görevi, Toplum ve Tanrıya karşı sorumluluktan bireyin haklarının (İnsan Hakları) korunmasına kayınca, politik-ekonomik sistemin görevi de bu bireye yeryüzünde canının istediği bir hayat (cennet) yaşatmak oluyor. İnsan kendi kökenine, mülkiyetine sahip, yaşam da biricik olunca, mutluluk, haz/zevk veya istediğini yapma da yaşamın yegâne telosu oluyor. Amerikalı psiko-analist ve düşünür Erich Fromm, kapitalist sistemin yarattığı sosyal karakterin hedonist veçhesini şöyle tasvir ediyor: "Günümüzde herkes, sanki atmak için satın alıyor. Günün moda düşüncesi 'kullan, tüket ve at!' biçiminde gösteriyor kendini. Yeni bir şey, otomobil, elbise veya teknik bir araç alındıktan bir süre sonra kullanımından sıkılan ve bıkan kişi piyasadaki en yeni modellere sahip olmak tutkusuyla yanmaya başlar. Bunun için de eskisini atar veya yenisi ile değiştirir. 'Yeni olan güzeldir' anlayışı, kazanmak, elde etmek, kullanmak ve atmak, çağdaş yaşam düşüncesini belirleyen en önemli etkidir."⁵ Fromm'un "sahip olmak"lık olarak kavramsallaştırdığı çağdaş kültürün özü, insanın tahakküm tutkusunu (güç istenci) ve bedeninin bio-fizyolojik temelli ve kısa erimli sınırsız haz ve zevklerine (yeme, içme, giyme, cinsellik, popülerlik, gezme, vs.) dayanır. Coca Cola'nın "Mutluluğa kapak aç" adlı reklamında 102 yaşındaki birisi bir çocuğa hayatın anlamını şöyle anlatıyor: "... Sevdiklerimle mutlu anları paylaştığım, dostlarımla güzel sohbetler edebildiğim, güzel yolculuklara çıktığım, bir sürü güzel insan tanıdığım, ..., güldüğüm, eğlendiğim, yediğim; içtiğim tam 102 yıl... Sen sen ol bebek, dünyaya mutlu olmak için geldiğini aklından çıkarma..." O halde: "İçelim" (*Zaman*, 18.4.2009. Bu reklamın " Muhafazakar" olarak bilinen bu gazetenin arka sayfasında tamsayfa olarak yayınlanması da ayrıca manidardır.)

Sınırsız hazların kendini "ihtiyaç" olarak insan şuuruna vermesi "Değişim" kavramıyla olur. Renault'un " Değişimimin Parçası ol!" başlıklı tamsayfa reklam metninde şöyle deniyor: "Seyirci koltuğunda oturmanın imkansız olduğu bir zamandayız...Değişim, bütün gücüyle bizi kendine ayak uydurmaya zorluyor.Reddetsek de, direnssek de, eski

⁴ Rand, Ayn. "İnsan Hakları", *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal* adlı kitabın içinde, çev.: N. Kandemir, İstanbul 2004, s. 424-426

⁵ Fromm, Erich. *Sahip Olmak Ya da Olmamak*, çev.: A. Arıkan, İstanbul 1990, s. 109

alışkanlıklarımıza bağlı kalmaya çalışsak da... Değişim, yanı başımızda. Herkes ve her şey değişiyor, hem de baş döndürücü bir şekilde.. Televizyonlar, telefonlar, moda anlayışı..Herkes ve her şey değişiyor.. Bize düşen, yalnızca izlemek mi? Bize düşen, başımızı umutsuzca iki yana sallayıp, eski, güzel (!) günleri özlemek mi? Yoksa, bu çılgın koşunun tadını sonuna kadar çıkarmak mı? Kararı biz vereceğiz.. Ya kayıtsız kalacağız, ya reddedeceğiz.. Ya da kendimizi yenilerken, yeniden bulmanın; bu heyecan verici serüvenin bir parçası olmanın keyfini sonuna kadar yaşayacağız.. Yalnızca ne kadar açık görüşlü ve yenilikçi olduğumuzu göstermek için değil, değişimin gücünü her hücremizde, tek tek hissetmek için.. Önce uzaklaşıp, sonra kendimize geri dönmek için değişeceğiz. Seyirci koltuğunda oturmanın imkansız olduğu bir zamandayız.. Şimdi bizim yerimiz, sürücü koltuğu.”(Radikal,26.4.2009) Bu bağlamda “Rkonomi”, sınırsız arzu ve ihtiyaçların sınırlı kaynaklar ile karşılanması olarak tanımlanıyor. Sınırsız hazların tatmini ideası veya tutkusu, sınırsız üretim ve sınırsız tüketimi zorunlu kılar,intac eder. O zaman sınırları belli bir ulus devletin reel “Ekonomisi” veya Ekonomi-politiği, vatandaşlarının mutluluğunu sağlamak için (sınırsız tüketim) kaynak yaratmak olacaktır (sınırsız üretim). Kaynaklar yeryüzünde sınırlı olunca, rekabet ve gerektiğinde çalma, gasp ve soygun (emperyalizm) kaçınılmaz hale gelir: “Ölüm, eğer hâlâ gerçekten yaşanmamış bir yaşamın [hazların, zevklerin] sonunu oluşturuyorsa, daha da korkutucu olur. Bu nedenle ölüm korkusu, daha çok ölümden sonrasına yönelik değildir; aksine, boşa çıkan umut ve beklentilerin son bulduğunun kesinliği karşısında ölümden öncesine ilişkin duyulan dehşeti yansıtır... Bu olasılık karşısında insanın duyduğu korku, onu vahşice korunma stratejilerine: ‘Ya ben ya onlar’ stratejisine, her şeyi kendi eline geçirme, her şeye sahip olma stratejisine götürür. Yani kötülüğün mekanizmasının içine iter.”⁶ Son dört yüzyıllık ‘Kahraman’ veya ‘Duyumcul’ kültürün egemenlik çağları ile örneğin, dünyanın Avrupa tarafından kolonileştirilmesi, iki dünya savaşı, silahlanma yarışı ve iklim dengesizlikleri gibi “kötülükler” arasında bir ilişki apaçık ortadadır.

Nietzsche’nin “Tanrı öldü” sözünün Avrupa düşüncesinin son üç yüzyılda yaptığını dile getirdiğini söyleyen Heidegger, bunun ekonomik boyutunu şöyle izah eder: “Kendinde var olanın giderilmesi, açıkça Tanrının öldürülmesi, insanın servetini güvenli kılmasında [Mutlak Mülkiyet, İnsan Hakları] yerine getirilmiştir. İnsan bu eylemle maddi, bedeni,

⁶ Bucher, d. Alexius. “Yitirdiğimiz Suçsuzluğumuz Ya da Özgürlüğün Saldırgan Gücü Üzerine”, Yüzyılımızda İnsan *Felsefesi* adlı kitabın içinde, haz.: İ. Kuçuradi, Ankara 1997, s. 218-219

ruhsal, belişsel(zihni), kaynakları 'kendisi-için' güvenli kılar. Ne var ki insan bunu güç istemiyle örtüşmek için, varolan(dünya) üzerinde ege-men olmak isteyen kendi güvenliği uğruna yapar. Güvenlik sağlama olarak emin olma [ise] değerleri yeniden koymada temellenir."⁷ Ego-cogito'nun benliğinde Tanrıya başkaldıran insan, ortaçağlarda Tanrıya ait olan başta kendi benliği olmak üzere dünyaya içindekilerle birlikte el koymuştur. Artık 'Hümanizm' çağı ve onun seküler ahlakı dinin ve teolojinin yerini almıştır.

3.Siyasetin Ekonomi Tarafından Emilmesi

Siyaset, özü itibariyle etnisite, dil, kültür, din, tarih, coğrafya ve çıkar gibi unsurlar tarafından kümeleştirilen/kültürleştirilen toplulukların (halklar/milletler) kendi varlıklarını korumak ve geliştirmek için dost-düşman ayırımına dayanan faaliyetlerini ifade eder. Liberal-kapitalizm, ahlakı insan haklarına, siyaseti de bu hakları korumaya indirger. "Eğer bir kişi özgür bir toplumu, yani kapitalizmi savunmayı isterse, kapitalizmin vazgeçilmez esasının bireysel haklar prensibi olduğunu bilmelidir. 'Haklar,' ahlaki bir kavramdır. Bireysel haklar, toplumu ahlaki yasalara tabi kılmanın aracıdır... Böylece hükümetin (siyasetin) fonksiyonu, bir yönetici konumundan bir hizmetçi konumuna dönüşmüştür. Hükümet, insanları suçlulara [hakları ihlal edenler] karşı korumak için kurulmuştur. Anayasa, insanı hükümetten korumak için yazılmıştır."⁸ Burada metafizik çerçevenin değişmesiyle, ahlak ve siyaset kavramlarının içeriğinin de bütünüyle değiştiğine dikkat etmek gerekir. Ahlak, artık Tanrıya karşı şükran duymak(iman) veya onun kullarına karşı ahlaki sorumluluk bilinci değildir.Sadece "İnsan Hakları"dır. Birisi bu hakları ihlal etmedikçe kınanamaz ve cezalandırılmaz. En yüksek ahlak olarak insan hakları söylemi "kendisi-için" insanı (özgür bireyi) korumayı; siyaset de bunu garantiye almayı vazife edinince, ekonomi (üretim, mülkiyet ve tüketim) hayatın en geniş ve en büyük amaçlı (telos) parçası haline geliyor: "Liberal çağın en tartışılmaz, kuşku götürmez dogmalarından biri de üretim ve tüketimin, fiyat oluşumu ve piyasanın özerk alanlar olduğu; bu alanların ne etikten [ötekine karşı sorumluluk] estetikten, dinden ne de siyasetten [tanımladığımız anlamda siyasetten] etkilendikleri hususu olagelmıştır. Durumu daha da ilginç kılan, siyasal yaklaşımın geçerliliğinin büyük bir tutkuyla gasp edilip [liberal an-

⁷ Heidegger, Martin. *Nietzsche'nin "Tanrı Öldü" Sözü*, çev.: L. Özşar, Bursa, 2001, s. 57

⁸ Rand, *Kapitalizm*, s. 423, 427

lamda] ahlak, hukuk ve ekonominin norm ve düzenlerine tabi kılınmış olmasıdır.”⁹

Siyasal alanı, toplum ve devlet olarak bireyin en büyük düşmanları olarak teorileştiren liberal-kapitalizm, uluslar-arası şirketlerin korsan anarşizmini, finans kapitalin (borsaların) dalgalı hegemonyasını ve küresel finans krizlerini “normal” olarak görür. Siyasetin dilinin Ekonominin diline çevrilmesi şöyle olmaktadır: “Bu çerçevede ‘Hukuk devleti’ kavramı kaldıraç işlevi görürken, [özel] mülkiyet de evrenin merkezine konur. Evrenin merkezini oluşturan etik ve ekonomi, merkezin iki zıt yansımından ibarettir. Etik coşku ile materyalist ekonomik nesnellik, her tipik liberal ifadede birleşerek ‘Siyasal’a yeni bir veçhe kazandırır. Böylece siyasal nitelik taşıyan ‘kavga(savaş)’ kavramı, liberal düşüncenin ekonomi tarafında ‘rekabet’e; liberalizmin ‘manevi’ tarafında ise ‘tartışma’ya dönüşür. ‘Savaş’ ve ‘Barış’ gibi iki değişik statü arasındaki net ayırım, yerini sonsuz rekabetin ve sonsuz tartışmanın dinamiğine bırakır.”¹⁰ Benzer şekilde devlet topluma-insanlığa; düşmanı defetme iradesi, ekonomik “hesaba”; halk, kamuoyuna, işletme personeline, tüketici kitlesine; iktidar ve kudret denetime, propaganda ve [reklamlar ile] telkine dönüşmüştür.¹¹

Duyu ötesinden bütün ilgilerini kesen (duyumcul), gökyüzüne saygıyla bakmak yerine yeryüzüne, aşağıya kıskanç gözlerle ve erk tutkusuyla bakan “kendisi-için” ve “özgür” Kahraman insanın, Hannah Arendt’in isimlendirmesiyle bu “Homo Faber”in yeni “İnsanlık Durumu” nasıldır? Şimdi onu dinleyelim: “Sürekli büyüyen üretkenliğinin yarattığı bollukla gözleri kamaştıran, asla bitmeyen bir sürecin pürüzsüz işleyişine kapılmış böyle bir toplum, artık kendi beyhudeliğini bile tanımayacaktır.¹² Bütün dünyanın ve yeryüzünün araçsallaşması, verili olan her şeyin bu sınırsız değer kaybı, her amacın bir araca dönüştüğü ve sadece insanın kendini bütün şeylerin tanrısı ve efendisi yapmak suretiyle durdurabildiği gittikçe bu ‘anlamsızlık’ süreci doğrudan imalat sürecinden doğmaz; zira nasıl ki Kant’ın siyasi felsefesinde insan kendinde bir amaçtır, aynı şekilde imalat açısından bakıldığında da bitmiş ürün kendinde bir amaç, mevcudiyeti kendine ait olan bağımsız, daimi bir kendiliktir... Böylece, yaşam süreci (hayat, ömür) şeylere el koyup onları kendi hedefleri için kullanıyor olduğu ölçüde, imalatın üretkenliği

⁹ Schmitt, Carl. *Siyasal Kavramı*, çev.: E. Göztepe, İstanbul, 2006, s. 93

¹⁰ Schmitt, *Siyasal Kavramı*, s. 92

¹¹ Schmitt, a.g.e., s. 92

¹² Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*, çev.: B.S. Şener, İstanbul 1994, s. 203

ve sınırsız araçsallığı, mevcut her şeyin sınırsız araçsallaştırılmasına dönüşür... Artık insan konuşan, eyleyen ve düşünen [politik] biri değil; kullanan ve araçlaştıran bir varlıktır. Artık ağaç, ağaç olmaktan çıkıp 'odun' olarak görülür."¹³

Ta başa dönerek, bu bağlamda Seyyid Kutub'un ABD'den dönünce oradaki yaşam tarzını "politik" bir gözle "Modern Cahiliye" olarak kavramlaştırırken; bir zamanlar onun hayranı olan İslamcı entelektüel akademisyenin Amerika'dan döndükten sonra "politika"yı "kârı maksimize etmek" olarak tanımlaması ve Amerika(bu arada Obama)'ya bakışını bununla olumlu olarak dolayımamasını Homo Faber'in, Kahraman ve Duyumcul kültürün hegemonyasının dışında nasıl açıklayabiliriz? Fromm'un kavramsallaştırmasıyla egemen sosyal karakterin "Pazarlamacı" ve "Alıcı" yönelim olmasından ayrı nasıl anlayabiliriz?¹⁴ AKP'nin, iç politikada anti-militerleşme(sivilleşme) ve dış politikada AB ve ABD'nin "kible" olmasına rağmen, Doğu ile de temaslar kurma çabalarına rağmen,icraatlarındaki Adaletin (sadaka dağıtımı dışında) zayıflığını ve fakat "Kalkınma" (kişi başına düşen GSMH'nin artırılması) tutkusuyula uluslar-arası sermaye ile eklemlenme çabalarını ve Başbakan'ın kendini, Türkiye'nin uluslar-arası şirketlere "pazarlamacı"sı olarak tanımasını; bu partinin Belediye Başkanlarının temel amaçlarının, rahmetli Turgut Cansever'in bütün uyarılarına ve yakınmalarına rağmen, Spengler'in ölüme doğru metafizik bir dönüşü ifade eden,yapay uyarılarıyla birer makine örgütü ve beton/çelik kafesler olarak nitelediği modern dünya şehirlerini(megalopolis) örnek (Newyork,Paris,Dubai...) alan¹⁵ "Marka Şehirler" yaratmak olduğunu; ve seçmenlere seçim propagandası yaparken, ahlaki göndermeleri de olan doğru, derin ve iyi düşünme yerine,ekonomik imalı "Büyük düşün"meyi tavsiyelerini bu "Duyumcul ve Kahraman" atmosferin yarattığı ekonomi fetişizminin dışında nasıl açıklayabiliriz? Son yıllarda muhafazakâr çevrelerde fakirliğin küfre yakınlığı ve zenginliğin İslam tarafından teşvik edildiği edebiyatının yükselmesini ve hatta bir İlahiyat profesörünün "Allah'ın rızası paranın olduğu yerdedir" demesini-rahmetli genç şair M.S.Yakut ise bir şiirinde 'para puşta yakışır' demişti- nasıl açıklayabiliriz? Heidegger'in deyimi ile: "Bir tüketim toplumunda duygu ve ifadenin aşağı çekilmesi, vasatlık olarak, 'kamusallık' olarak bildiğimiz şeyi kurar. Her tür manevi öncelik dümdüz edilir. Gece olunca asaleti olan her şey, bilinen bir şey-

¹³ Arendt, a.g.e., s. 232-233

¹⁴ Fromm, Erich. *Kendini Savunan İnsan*, çev.: N. Arat, İstanbul 1991, s. 69 vd.

¹⁵ Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*, s.100.

miş gibi aldatici bir kisveye bürünür... [Yani] her sır kendi gücünü yitirir.”¹⁶

Yahudilerin peygamberlerinden Samuel’in ordu komutanı Talut(Saul) ordusuyla Calut(Golyat)’un askerleriyle karşılaşmaya giderken, bir nehir(nimet)den geçmek zorunda kalırlar.Talut, askerlerine nehre dalıp kana kana su içmemelerini, bunun yerine susuzluklarını giderecek kadar sadece birer avuç içmelerini, aksi takdirde, savaşıma kabiliyetlerini kaybedebileceklerini ve bunun da açık bir “imtihan” olduğunu söyler. Talut’u dinlemeyip kana kana su içenler, gevşeyerek savaşıma gücünü ve imtihanı kaybederler. Talut’un bu esnada yaptığı dua dikkat çekicidir :“ Rabbimiz, bize(zorluklara karşı) sabır yağdır, ayaklarımızı(ayartılmaya karşı) sağlam tut ve kafirlere karşı bize yardım et.” (2/250)

4. İslami Perspektiften “İktisad”

Bir ticaret merkezi olan Mekke’de nazil olan Kur’an, çağdaş kapitalistlerle hemen hemen aynı dünya görüşüne (Cahiliye=Duyumcul=Kahraman) sahip Mekke burjuvazisini sert bir üslup ile eleştirmiştir: “Onlar: ‘Bu dünyadaki hayatımızdan başka bir şey yoktur; yaşarız ve ölürüz; bizi zaman yok eder”(45/24). Bu metafiziğe dayanan Mekke oligarşisinin mal sevgisi, biriktirme ve çoğaltma tutkusu, sınırsız tüketim ve harcama arzusu, popülerlik istenci... şiddetle eleştirilmiştir. (89/16-20, 90/4-16, 100/8, 102/1, 104/2-3) Kur’an, insanın başıboş, serbest (kendisi-için) olmadığını (75/36); tersine, onun mülkiyetinin, varlığının Tanrıya ait olduğu, öldükten sonra da ona döndürüleceğini bildirir (2/156). İnsanın“kendi-için”liği, onun “kimsesizliği” veya “tuğyanı”dır. Oysa, Tanrı(iman) ve öteki olarak insan-toplum (salih amel) onu kimsesizlikten ve yönsüzlükten özgürlüğünü koruyarak kurtarır. Kur’an’ın dünya görüşü şu tek cümlelik pasajda (sure) özetlenmiştir: “ Zamana yemin olsun ki, Allah’a iman edip ahlaki doğru davranışlarda bulunan ve bu hakikatı tavsiye ederken bu uğurda direniş gösterenlerin dışındaki herkes zarar ve ziyana uğramışlardır” (103/1-3)

İslam’ın (Kur’an’ın) iktisadi hayata bakışını kapitalizmden ayıran husus, her ikisinde de varolan özel mülkiyet ve serbest piyasa/ticaret, üretim ve tüketim olayı değil; bunların arkasında yatan insanın (hayatın) ve dünyanın anlamının ne olduğuna ilişkin metafizik çerçevedir. Sorokin’in tasnifinde İslam, “Düşünsel” prototipin (nihaî hakikat: Tanrı) bir örneği iken; Schubart’ın tasnifinde aynı muhtevaya denk düşen “Mesihçi” kültür/ruhun (diğerleri: Uyumlu, Zahid ve Kahraman) bir örneği-

¹⁶ Steiner, George. *Heidegger*, çev.: S. Saha, Ankara 2003, s. 128

dir. Schubart, muhtevayı Hıristiyanlıktan örneklendirir. Fakat İslam ile aynı Mono-Teistik üst paradigmayı paylaşırlar: "Mesihçi kültür-zihniyeti ve insanı kendilerini tasarısını anlatılamayacak bir biçimde içlerinde taşıdıkları üstün Tanrısal düzeni yeryüzünde gerçekleştirme görevine çağrılmış hissederek. Mesihçi insan, kendi içinde hissettiği uyumu çevresinde de yeniden kurmak ister. Dünyayı olduğu gibi kabul etmez. 'Kahramanlık' insanı gibi o da bu dünyayı değiştirmek ister; ama kendi benlik iradesi ya da benlik doyumunu için değil; ona Tanrı tarafından verilen ödevi yerine getirmek için değiştirmek ister. 'Uyumlu (Budizm)' insan gibi o da dünyayı sever; fakat olduğu gibi değil; olması gerektiği gibi dünyayı sever. Uyumlu insanın amacına ulaşılmıştır; Mesihçi insanın amacı ise çok uzakta ve gelecektedir. Ancak, 'Zahit (Hinduizm, Mistik akımlar)' insanın tersine, o bu amaca ulaşabileceğine kesinlikle inanmaktadır."¹⁷ İslam'ın temel davasının da içine rahatça oturabileceği "Düşünsel/Mesihçi" üst-sistem, kültür, ruh, prototip ve paradigmanın bu genel çerçevesini çizdikten sonra, Kur'an'ın önerdiği iktisadi/ekonomik hayatın temel parametrelerini tasvir etmeye geçebiliriz.

A. "İktisad" Kavramının Etimolojisi

İktisad, Arapça'da "kasd" mastarından türetilmiştir. Anlamı ölçülü ve orta olan demektir. Adil bölüştürme anlamına gelen "kıst" ile yakın anlama sahiptir. Mizan ve ölçü anlamına gelen kıstas ve taksit kavramları da bu kökten türemiştir. Kur'an'da bu fiil değişik kullanımlarıyla 25 kez geçer. Genel mana, adil olma ve adaleti ayakta tutmadır. İktisad'ın ekonomik faaliyetlere genel isim olmasının anlamı, insanların veya devletin üretim dağıtım ve tüketim süreçlerinde metafizik ve ahlaki anlamda "ölçülü" olma gereğidir. Müslüman halkların ortaçağlardaki (tarım toplumu) günlük kullanımında ise kavram, israf ve cimriliğin ortasında "tutumlu" olma anlamına gelir. Örneğin bir Teoloji kitabı ismi olan "*El-iktisad fi'l-itikad*", itikadda aşırılıklardan uzak orta (ölçülü, doğru) yol anlamına gelir.

B. Mal ve Mülkiyet

Özel mülkiyet veya mal sahibi olma, meşru yollardan elde edildiği (üretim, emek, ticaret, veraset, hibe vs) takdirde hukuken serbesttir. Ancak "mutlak" mülkiyet, yani sahip olunan malı sınırsızca ve istediği gibi harcama ve malın-mülkün kökenine sahip olduğu iddiası yanlıştır. Malın ve mülkün mutlak sahibi Allah'tır: "Yerin ve göklerin (evrenin) mülkiyeti Allah'a aittir." (24/32, 25/2) Allah, yeryüzündeki nimetleri insan-

¹⁷ Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*, s. 117

lığa emanet, nimet, lütuf, rahmet ve inayet olarak vermiştir. Bunun karşılığı olarak ondan teşekkür (iman ve salih amel) beklemektedir (denenme). Hz. Süleyman, sahip olduğu koşu atlarını seyrederken şöyle der: "Bana (kaynağı olan) Rabbimi hatırlattığı için malı/serveti seveirim." (38/32) Malın ve mülkiyetin iki temel fonksiyonu vardır: Birincisi, geçimi temin etmesi (yeme-içme, barınma...); ikincisi ise, yoksullara yardım. İsrâf (sınırsız tüketim) ve başkalarının istifadesine sunmadan (istihdam, üretim, yardım) malı biriktirmek (ihtikâr/kenz) yasaktır. (6/141, 7/31, 104/1-3, 11/87) "Onlara Allah'ın malından-ki onu size vermiştir- verin" (24/33). Zenginler, mülkiyetlerini bir toplumun içinde, o toplumun bir üyesi olarak kazandıkları için; ikincisi, fakirlik, birçok insanın kendi elinde olmayan durumunun ve toplumsal gerçekliğinin bir parçası olması hasebiyle, zenginlerin denenmesinin bir unsuru olarak, mallarının bir kısmını-fakirlerin onurlarını zedelemeyecek kurumsal bir prosedürle (2/262-264), fakirlere ahlaki olarak istihdam veya diğer yollarla aktarmak zorundadırlar (zekat, sadaka, infak). Bu, Kur'an'da yüzlerce defa tekrar edilir (örnek olarak bkz. 70/24, 51/19). Bu aktarım, kimi fakirlerin tembelliğinin, aylaklığının, ahmaklığının besleyicisi olamaz.

C. İhtiyaç Kavramının Metafizik Sınırı

Kapitalist ekonominin temel mottosunun sınırlı ekonomik kaynakları, sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde üretme, dağıtma ve tüketme olduğu bilinir. Yine, "sınırsız üretim ve sınırsız tüketim" motto-sunun da kapitalizme ait olduğunu herkes bilir. Burada temel sorun, "ihtiyaçların sınırsız" olduğu metafizik ön-kabulüdür.

Kur'an, fizyo-psikolojik olarak insanın zevke/hazza karşı düşkünlüğünü ('acil oluşunu) itiraf eder (17/18, 75/20, 76/27, 21/37). Bu hazzı temin eden mala/mülke olan tutkusunu da kabul eder (104/2-3, 89/19-20, 102/1 ...). Fakat, sınırsız, temelsiz arzu anlamında insanın "heva"sının (haz arzusunun) peşine düşmesini ve onu ilahlaştırmasını, onu makul ve meşru gibi göstermesini onaylamaz (25/43, 23/71, 47/14 ...). Otuza yakın kez bu uyarı tekrarlanır. Erich Fromm "*Kendini Savunan İnsan*" adlı eserinde çağdaş Duyumcul/Kahraman kültürün yarattığı insan tipinin (sosyal karakterin) akıl dışı yönelimlerinin ahlaki, psikolojik tahlillerini yapar.¹⁸

İslam, "olan" insan ile "olması gereken" insan arasında ahlaki bir ayırım yaparak bu olması gerekenin sınırlarını çizer. Mistik akımların (Tasavvuf ekollerinin), insanın içgüdülerine kök söktüren ve içgüdülerin

¹⁸ Fromm, *Kendini Savunan İnsan*, s.69 vd.

mala-mülke karşı olan mesafesini uzaklaştıran (fakr, zühd) tutumlarının aksine; Kur'an, malı-mülkü olumlu (tayyibat-helal) olarak Allah'ın "ziy- neti" (7/32) olarak görür. Fakihler de İslam dinin insan için korumayı amaçladığı beş temel "maslahat" veya "makasid"dan birinin de "mal/mülk olduğunu tespit etmişlerdir. (Diğerleri; hayat, din, akıl ve nesil) "Zaruriyat (zorunlular)" olarak isimlendirilen bu "Hakk"ların dışında bunları korumayı amaçlayan "Hâciyyat" diye ikinci bir yasak bölge (sedd'üz-zerai) ve bu hakları tahkim etmeye yönelik üçüncü bir halka (Tahsiniyat) vardır.¹⁹

İhtiyaçların "mal/mülk" ile giderilmesi (geçim/yaşam) sürecinde sınırsız üretim ve sınırsız tüketim arzusu, israf, tamahkârlık ve açgözlülük olarak kınanmış, yasaklanmış; fakirlerin haset etmemesi ve hırsızlığa yeltenmemesi, zenginlerin de israf etmemesi anlamında "kanaatkârlık" övülmüştür. "Kanaat hiç bitmeyen bir hazinedir" sözü, peygambere atfedilerek Müslüman halkların dilinde pelensek edinilmiştir. Şükreden (malından fakirin hakkını veren) zengin (ağniya-i şakirin) ve sabreden fakir(fukara-i sabirin) övülen tiplerdir. İhtiyaçların belirlenmesiyle, bireyin veya toplumun sahip olduğu dünya görüşü, kültür ve değerler sistemi arasında sıkı bir bağ vardır. Stephan Marglin:"İhtiyaçlar ancak bağ- lam içinde, kültürel bir bütünün parçası olarak anlam ifade eder" ²⁰der. "İhtiyaçları anlamak için bu ihtiyaçların bağlı olduğu 'amaçları' anlamamız gereklidir. Amaçların 'normatif' değerlendirilmesi (farklılığı) toplumda bir uzlaşma bulamayabilir. Amaçlar konusunda bir uzlaşma yoksa ihtiyaçlar konusunda da bir uzlaşma yoktur."²¹

Bu bağlamda insanın sınırsız arzularını, fantezilerini birer "ihtiyaç" olarak kavramsallaştırıp bunların her birini karşılayacak sınırsız emtia üretimini(teknoloji ve endüstri) onaylayan Duyumcul ve Kahraman üst-sistemin ekonomik sistemi olan kapitalizm ile, insanın temel ihtiyaçlarını kabul edip, sınırsız arzularına *Tanrı, Ahiret, Denenme ve Ahlak* ile sınırlar koymaya çalışan İslam, birbirinden farklıdır. Her şeye rağmen, ihtiyaç ve arzu kavramlarının kendi başlarına ve birbirleriyle ilişkisindeki açık rölativizme vurgu yapanlara: "Allah'a karşı saygılı olanlara (takva) Allah bir tefrik etme gücü (furkan) verir." (8/29) diyeceğim. Hasbî (dürüst) ve muhasibî (öz-eleştirel) bulunduğu müddetçe hadler, ölçüler ve sınırlar bulunabilir. Önemli olan, kültürel atmosfer ve iklimdir. Tıpkı, iklim de-

¹⁹ Ebu Zehra, Muhammed; *İslam Hukuku Metodolojisi*, çev. Doç. Dr. Abdulkadir Şener, Ankara, 1979, s. 314

²⁰ Frabes, Ian; *İhtiyaç Kavramı (Hegel ve Marks)* çev. B. S. Aydaş, Ankara 1998, s. 26

²¹ Frabes, a.g.e. s. 27

ğışince bitki örtüsü ve ekosistemin ona göre çeşitlenip şekillenmesinde olduğu gibi.

D. Zenginlik, Fakirlik ve Denenme

Zenginlik ve fakirlik durumlarını yaratan, ilke olarak özel mülkiyetin kabul edilmesi ve insanların kabiliyetlerinin farklılığıdır. Yine doğal olarak, fakirlik istenmeyen, zenginlik herkesin arzuladığı, olmak istediği bir durumdur. Ancak, herhangi bir toplumda ve herhangi bir andaki fiilî zenginlik durumu, insanların ahlaki pozisyonlarından bağımsız olarak zenginlerin üretim, emek, miras vs. gibi meşru yollardan zengin; fakirlerin de, tembellik ve akıllarını kullanmamaları yüzünden fakir kaldıkları anlamına gelmez. Toplumların fiilî ekonomik sınıfsal durumları her zaman sömürü, gasb, tefecilik (riba), hırsızlık, hile...vb birliktedir ve Kur'an bu yollarla zengin olmayı kesinlikle yasaklar: "Yetimlerin mallarını haksızlıkla (zulmen) yiyenler, karınlarını ateşle doldurmuşlardır." (4/10) "Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin" (4/29, 2/188)

Tasavvufun iddiasının aksine, Kur'an fakirliği tasvip etmez ve fakat kınamadığı da ortadadır. Zengin olma isteği, masum ve meşrudur. Ancak, meşru yollardan ve fakirlerle paylaşmak kaydıyla. Kur'an, Karun'u zenginliğinden dolayı eleştirmez. İki gerekçeyle eleştirir: 1- Mal ve mülkün mutlak kaynağını, yani Allah'ın lütfu olduğunu unutarak "mutlak mülkiyet" iddiasında bulunması ('ala 'ilmin 'indî). 2- Paylaşmayı reddetmesi (28/76-82). Zenginliğin koşullu onaylandığına ve üstünlüğüne ilişkin Kur'an şöyle bir misal verir: "Bir tarafta kendi adına hiçbir şey yapma imkânı bulunmayan, sırf efendisine hizmet etmeye memur aciz bir kişi, [örneğin, memur İ:G]; diğer tarafta ise, kendisine geniş maddi imkânlar lütfettiğimiz ve o da malından mülkünden gizli veya açık yardım yapan [örneğin, tüccar İ:G] bir kişi. Bunlar birbirine eşit olur mu?" (16/74) ikinci kişinin üstünlüğünü sağlayan unsurlar şunlardır: bir, malın/mülkün gerçek kaynağını bilmesi; iki, meşru yollardan bu malı kazanması; üç, paylaşması. Birincinin az değerli oluşunun kaynağı, eşit koşullarda(fırsant eşitliği) kabiliyetlerini kullanmamış oluşudur. Bu, onu ahlaki eylemde(yardım,paylaşma) bulunma imkanından yoksun bırakmıştır. Halk arasında kullanılan "Veren el alan elden üstündür" sözü bu gerçeği dile getirir. Bu iki insan özde eşittir, fakat ikincisi, kabiliyetlerini yaratıcı olarak kullanması ve ahlaki kapasitesi dolayısıyla üstündür. Paylaşmanın ahlaki gerekçesi, hazzı paylaşma ve acıyı azaltmadır. Bu, dünyada ruh neşesi diyebileceğimiz, haz gibi kopuk olmayan gerçek mutluluğu/süruru-huzuru doğurur; ahrette ise "cennet" denen mutluluğu. "Fakirlik küfre en yakın haldir" hadisi eğer doğruysa; Kur'an da

şöyle der: "İnsan, kendini yeterli (istiğna) görünce azar" (96/6-7). "Eğer insanların evlerinin tavanlarını, merdivenlerini, kapılarını, koltuklarını gümüşle veya altınla donatsaydık, onlar tek bir(kafir) ümmet olurlardı." (43/33-34) Oysa insan, her iki durumda da(yoksulluk ve zenginlik) denenmektedir(2/155, 7/167, 21/35, 89/16, 16/71).Tavsiye edilen iktisadi(adil,orta) yol, ne eli sıkı/cimri olma, ne de savurganlık ve israf-tır(17/29). Denenmede Tanrı insanın elinin dolu olup olmadığına bakmaz; temiz olup olmadığına bakar.

5. Sonuç: İktisat İtikaddır

İktisat, itikattır; İtikad da siyasettir. İslam da "Diyânet" ten daha fazla ve büyük bir şey olarak hayatın tümünde "Gidişat"tır, siyasettir. Siyaset ise, insan kaldığımız sürece, dost ve düşman ayırımını yapabilmektir. Müslüman kaldığımız sürece de, bu ayırımı çıkar(ekonomi), ırk(milliyetçilik), ve din (teokrasi) temelli olarak değil; adalet ve zulüm(ahlak) temelli(derin dindarlık:takva) olarak yapabilmektir. Gerçek "a-politiklik" ise, bunları bilmemek veya birbirine karıştırmaktır. İnandığınız gibi yaşamıyorsanız, yaşadığınız gibi inanmaya başlıyorsunuz. İslam, yokuş aşağı yuvarlanmak değil, rampa/yokuş(akabe) çıkmaktır.(90/11). Eğer yorulmuş iseniz, "Biraz da biz ölelim" demeye başlıyorsunuz. Her şeyi kitabına uydurmaya başlıyorsunuz (Hile-i Şer'iyye). İmar hırsızlıklarını "ticaret" sayarsınız, akraba ve yandaşlarını kayırmayı "davayı güçlendirme" olarak, veya 'Batıl makisun aleyh olamaz' Fıkıh usulü ilkesine rağmen, "onlar da yapıyor" diyerek meşru görürsünüz. "Bal tutan parmağını yalar" demeye başlıyorsunuz. Kur'an, Mekke'de dünyevileşmiş müşriklere (sekülerlere): "Hayır! Siz bu geçici/acil olan (hazır/zevki) seviyorsunuz; ve Ahireti (Tanrıya ve ötekine karşı sorumluluğu) düşünmüyorsunuz, bırakıyorsunuz, ihmal ediyorsunuz." (75/22) demişti. Bugünkü egemen Duyumcul/Kahraman kültürün ekonomik tezahürü olan Liberal-Kapitalist Pazar Tektanrıcılığı da insanlara Cenneti burada yaşamalarını vaad ediyor. Ancak bu vaad, insanlığın diğer yarısına cehennem azabı yaşatmadan ve dünyanın dengesini bozmadan gerçekleşemiyor. Nihayet, dünyanın çivisi de çıktı. (küresel ısınma/iklim değişikliği).

Vaktiyle İslam'ın erken dönemlerinde Hz. Ali, İslam'ın adalet ve hakkaniyet davasında ısrar etmesine rağmen, Muaviye, halkı "güzel yiyelim ve güzel içelim" vaadiyle,²² bugünün deyimi ile bir 'real politik' yaratarak kendi yanına çekmişti. Bugün de ABD ve AB, Müslüman dün-

²² Cabirî, M. Abid; *el-Aklu's-Siyasiyyi'l-Arabî*, Beyrut, 1990, s. 249

yanın halkını, siyasi elitlerini –hatta bir zamanların “İslamcı” entelektüellerini- “kârı maksimize etmek”(güzel yemek-güzel içmek) için kolayca ayartabiliyor. Şiddetinin zuhurundan özünü gizleyen bu insanın “Hevasını ilahlaştırmasını”(25/43) önce görmek, daha sonra da ona direnmek ve alternatifini ortaya koymaya çalışmak zorundayız. Marifet (Müslümanlık), bu Feleğin(Liberal Kapitalizm) arabasının çarkının dönmesine el vermek, destek olmak değildir; çomak sokmaktır. Ama siz arabaya güle oynaya binmişseniz, nasıl çomak sokarsınız? Ve arabanın sürücüsüne durun bakalım: “Nereye gidiyorsunuz?” (81/26)sorusunu soramıyorsanız, “Tanrı size ne diye değer versin?”(25/77)